

KÉSZ ORSOLYA

„MINTHA RANGON ALULI LENNE A LÉTEZÉS”

Szécsi Noémi: *Egyformák vagytok*

■ Napjaink patriarkális hatalmi erők és fogyasztói kultúra által irányított közegében zárul Szécsi Noémi tizenkilencedik században induló regénytrilógiája, az *Egyformák vagytok*, amely az 1848-as emigráns, Bárdy Rudolf családjának történetét már csak nyomokban tartalmazza.

A *Nyughatatlanok* (2011) Bárdyék krónikáját női szemszögből meséli el, a középpontban Bárdy Rudolf feleségével, a skót származású Aimee-vel. A *Gondolatolvasó* (2013) narrátora már a tizenkilenc éves fiúk, Fülöp, akinek sajátos perspektíváján keresztül követjük végig, milyen szereplehetőségei vannak egy siket fiúnak a 19. században. Az *Egyformák vagytok* (2017) női főszereplői pedig szakmai és magánéletüket igyekeznek irányítani egy minden területen és általánosan megnyilvánuló férfi-jogú társadalomban. A több idősíkot változtató, három fejezetében két elbeszélőt (Emíliát, azután Elzát, végül ismét Emíliát) mozgó regény a jelenünkben játszódik tehát, és csak két elbeszélő-főhősén keresztül érintkezik a 19. századi történetszállal, akik ráadásul (látszólag) majdnem mindenben egymás ellentétei. Egyrészt ott van az érzelmileg instabil, határozatlan, kissé cinikus történész, Em (Emília),

másrészt a határozott, független, könnyelmű könyvkiadói jogász, Elza (Erzsébet). Em a Bárdy család történetét kutatja egy férfiak által dominált, macsó egyetemi közegben: szakmai irányítójával közösen a kis-sé neurotikus és különc Bárdy Mädy („klasszikus Crazy Cat Lady”) birtokában lévő családi levelezést és naplót dolgozzák fel. Elza a magyar származású Florence Baker (Sass Flóra) regényes életrajza alapján forgatott játékfilm lebonyolításában vesz részt, és vonja be Emet is szakértőként. A regényt több ponton is finom, láthatatlan szálak kapcsolják az előző kötetekhez (például a belga férfinak, akivel Elza beleveti magát az éjszakába a céges vacsorát követően, a Philip Bardy Foundation fizeti az ösztöndíját, hogy megírja a cikkét arról, Magyarország valóban diktatúra-e), azonban Szécsi önmagában is olvashatóvá teszi a záró darabot, ez a regény nagy erénye.

A legtöbben egyébként azt üdvözlik benne, hogy egy olyan társadalmi csoportot jelenít meg, amely a kortárs magyar regényirodalomban csak alig van jelen: középosztálybeli, középgenerációs, értelmiségi közeget. A főhelyszínek ennek megfelelően egy budapesti lakás-étterem és egy filmforgatás helyszíne, illetve a visszaemlékezések

gyermekkorai, főként vidéki terei. Elza „kreatív és korszerű” világában minden piac, minden termék és mindenki fogyasztó: az első oldalakon megjelenő terrortámadás híre ugyanúgy díszlet és háttérzaj, mint a filmforgatás megtervezett helyszíne, a romkocsmá dizájnromjai, a lakásétterem, amely a céges esemény helyszínéül szolgál, otthonjellege, Elza felvett neve az Erzsébet helyett. Imaginárius világ a kulturális elit típusfiguráival, amelynek a legnagyobb paradoxona – ahogy azt Károlyi Csaba a regény kapcsán jelzi – az, hogy miközben Em és Elza folyamatosan ironizálnak, és leszólják környezetüket, „ugyanakkor részei is annak, az övek is az a világ, amit jól leszólnak”.¹

Ha az első két kötet a történelmi regény kódjaival való játék, a zárókötet a történelem elmondásának a lehetőségeire is rákérdező írás. Egy macsó társadalom képe rajzolódik ki, ahol a forrásokat és a privilégiumokat férfiak osztják, például az idős professzor Em karrierjét egy mondattal derékba tudja törni, a Mädyhoz őt kísérő egyetemi tanára pedig folyamatosan visszaél a helyzetével, és átlépi a szakmai kapcsolat kereteit. Ezen a férfiak uralta terepen elég, ha valaki csak szóba hozza, hogy Sass Flóra, azaz Lady Florence Baker, akit Samuel White Baker angol mérnök megvásárolt, majd feleségül vett, ettől kezdve nem éppen hűséges és odaadó társa és szerelme Bakernek, ahogy a készülő film szirupos narratívája sugallja a piaci siker érdekében, hanem az is előfordulhat, hogy a viszony csak egy másik típusú, újabb rabszolgaság, hogy a külföldi, viszonylag tehetős férfi a dominancia valamennyi olyan történetileg hitelesített tényezőjével bír, melyek nemcsak a Sass Flóra felet-

ti uralmat tették lehetővé számára, hanem azt is, hogy Flóra csak és kizárólag a férfin keresztül jelenhessen meg. Ennek az átírása, természetesen, teljeséggel lehetetlen mind a sikerorientált filmes világban, mind pedig a férfiak diktálta nagy elbeszélésekben, és Em természetesen megadóan továbblép, majd asszisztál egy olyan film elkészítéséhez, amelyben a legfontosabb a Florence Bakert játszó színésznő Donna varázsolajjal ápolt hosszú szőke haja, amely vérbeli 19. századi hősnővé teszi.

A regényt sokféleképpen olvasta a kritika: antibildungként, közeposztályregényként, a történelmi regény kódjait működtető, azokat kihasználó szöveggént, a fogyasztói társadalmat ábrázoló regényként, társadalmi szatíráként, de egy macsó társadalom kritikájaként is. Szécsi mindenik kóddal kacérokodik ugyan, de egyiket se viszi végig, így az *Egyformák vagytok* leginkább végül is az önmagunktól való elidegenedésnek és saját magunk megvetésének regényévé válik (ezt jól leképezi amúgy a kötetborítón a tükörben látható fragmentált női test is).

A narráció lendületes és határozott, az irónia és a humor azonban elég hamar kimerül, egy idő után nagyon kiszámíthatóvá válik, ráadásul inkább megerősíti a leírt közzeggel kapcsolatos sztereotípiákat, mintsem hogy kikezdené őket, vagy állítana róluk valamit. Idővel már-már nyomasztó, hogy bár a szereplők számára minden erőforrás adott lenne, mégsem képesek kilépni a helyzetükből vagy egyszerűen csak elgondolni egy másfajta világot. „Az *Egyformák vagytok* a női szolidaritás regénye.” – hangzott el egy beszélgetésen a regény megjelenése kapcsán.² Ha valahol, hát Em és Elza között való-

ban megjelenik ez a közösségvállalás, viszont a regény világképe összességében mégiscsak individualista, a társadalmi szolidaritást nélkülöző szemléletet sugall, amely azt üzeni, hogy nem lehetünk egy együttműködő közösség tagjai (maximum a legszűkebb közösségeinkben), éppen ellenkezőleg, csak egyénileg küzdhetünk az érvényesülésért. Az *Egyformák vagytok* azt viszi színre, hogy a nő még mindig, Aimee 19. százada óta is egyértelműen a patriarkális kultúra Másikjének számít. Azonban ez sokszor kevés, és inkább abból a perspektívából lenne érdemes szemügyre venni ezt a közeget, amely szerint a regényben most éppen Emhez és Elzához társított feminitás valójában mindig az, amit ez a patriarkális rend éppen marginalizál, például a *Gondolatolvasó* Bárdy Fülöpjénél éppen ez a végtelenül izgalmas.

(Azt is érdemes megfigyelnünk, hogy a regénnyel kapcsolatos kritikák milyen nyelven beszélnek, hogyan érvényesítik épp a mű által kritizált kulturális elit használta – többnyire gazdasági – szótárt, például Szántai Márk kritikájában a regény olvasásával kapcsolatosan a következő jelenik meg: „a nyereség pedig nem mindenütt azonos a befektetett energiával”,³ vagy Harmath Artemisz „versengő barátság”⁴-ről beszél Em és Elza kapcsán.)

Az előző két regénynek a marginális identitások, a láthatóság, az elbeszélhetőség, a kívülállás problémáinak színre vitele volt a (javarészt sikeres) tétje. Ebben a darabban azonban a szereplők néha ugyan iro-

nizálnak saját helyzetükön, tehát valamennyi kritikai távolságtartásra képesek, azonban arra már nem, hogy a *világba-avatkozás* érdekében aktívan lépjenek föl. Sőt a Mädy és Em párhuzama (itt hangzik el másodszor a címben megjelenő egyformaságra vonatkozó kijelentés, „Egyformák vagyunk” – mondja Mädy Emnek; először pedig Bandika, Em bátyja és Elza volt férje jelenti ki a két barátnőről) vagy az, hogy Em Aimee kis noteszét lapozgatva nemcsak azt próbálja megérteni, hogyan romlott meg Bárdy Rudolffal való házassága, hanem azt is, hogy a sajátja hogyan, mind a világok és szerepek közötti változatlanságot erősíti, el egészen odáig, hogy a regény során a két nőt ténylegesen körülvevő társadalmi és történeti jelenségek komplex hálózata mindinkább kiiktatódik.

Sipos Balázs írja Térey János *Legkisebb Jégkorszakának* kapcsán,⁵ hogy a verses regényben a magyar gazdasági, politikai és kulturális elit figuráival valójában „nem történik semmi, csak ami van, amibe beleszülettek”, nem találkoznak a saját csoportjukon kívül álló, más figurákkal, így „a zárt világok önmagukra záródására redukálódik a fantázia”, éppen ezért narratíva sincs a csoportlogikából való kilépésre, az osztályokon átívelő, felszabadító és autentikus találkozások megjelenítésére. Sipos diagnózisa nemcsak Térey, de Szécsi kötete kapcsán is felvethető: miért, hogy nem tudunk elgondolni „még a fikció keretei között sem új, az eddigieknél ihletőbb, a bénító fikcióinkkal leszámoló fantáziákat”?

■ JEGYZETEK

1. Károlyi Csaba: *Ex Libris*. Élet és Irodalom 2018. 8. sz., február 23.
2. Szermerka Dániel: *Az Egyformák vagytok a női szolidaritás regénye*. KönyvesBlog 2017.10.22, online: https://konyves.blog.hu/2017/10/22/az_egyformak_vagytok_a_noi_szolidaritاس_regenye (utolsó megtekintés dátuma: 2019.03.02.)
3. Szántai Márk: *Az emlékezet tükörcserepei*. Alföld 2018/7.

SZÖVEGKÖZI INDIÁNTÁNC

Gyukics Gábor: *végigtapint*

■ „A versíró nem kigondolja a témát, hanem megleli.” (Keszthelyi Rezső) – ez a rövid idézet a mottója Gyukics Gábor 2018-as kötetének. A címdal után rögtön ezzel találkozunk szembe, és ha kicsit megállunk és elgondolkodunk rajta, értelmezhetjük ars poeticaként is. A mottó előrevetíti azt, ami a kötetet egyben és a verseket külön-külön is jellemzi: spontaneitás és összefüggéstelen összefüggések. És ezzel el is árultam ennek a kötetnek a legfőbb tulajdonságát: a versek első olvasásra mintha nem is lennének eléggé érdekesek, nem érdeklődésünk felkeltését célozzák, talán pontosan azért, mert nincs egy szál, egy közös pont, amire gyöngysorként fel lennének fűzve, ami összekötné őket egymással. Amikor másodsor lapozunk bele a kötetbe, és megállunk egy-egy versnél, rájövünk, hogy egy gyöngysor nemcsak akkor szép, hogyha csupa egyforma gyöngyszemekből áll. Elég, hogyha van egy-két hasonló, aztán megint néhány, ami teljesen más, de egymásra hasonlítanak. Így alakulhat ki egy minta, ami a különböző gyöngyöket is egy teljes gyöngysorára tudja rendezni. A Gyukics-kötet esetében ez a természet jelenléte, a versek súlyossága, időigényes megérthetősége – ezek azok a jegyek,

amelyek összekötik kis csoportokként a verseket, ezzel kikerekítve egy teljes kötetet.

A verseket a szerző és Lázár Júlia válogatták össze. A kiadványban találunk régi, újabb, illetve olyan verseket is, amelyek először jelennek meg kötetben. A szerző ösztönköltőnek vallja magát, azt mondja, hogy témáit nem kitalálja, hanem egy-egy vers megírása lassú folyamat, jegyzetelés, összeillesztések eredménye. Ez összeköthető a mottóval: nem légből kapott témákat választ a szerző, hanem megtalálja ezeket a körülötte lévő világban, aztán felépíti, megalkotja köréjük a verset.

A kötet címe *végigtapint*. Az érintés és az olvasás aktusa igen közel állnak egymáshoz: az előbbi fizikai, az utóbbi szellemben vezet közelebb egy másik emberhez. A kötet olvasása közben végigtapintjuk azokat a gondolatokat, tapasztalatokat, amelyeket a szerző papírra vetett, azokat a témákat, amelyekre magként ráépített egy-egy szöveget.

A kötet címe az *ázsia szálló* című vers utolsó sorában bukkan fel: „egy ujj végigtapint”. A szerző réteges verseknek nevezi szövegeit, minden sor külön értelmezhető. Ennek a sornak az esetén azonosulni tudunk azzal az ujjal, aki végigtapintja a verseket, azokkal az ér-